

KALYÛB

(كاليوب)

Aşağı Mısır'da tarihî şehir.

Kahire'nin 15 km. kuzeyinde, Kahire-İskenderiye demiryolu üzerindedir; adının Grekçe Kalliope'den geldiği kabul edilir. XIX. yüzyılın ortalarına kadar idarî tak-simata göre Kalyûbiye ilinin (müdiyet) merkeziydi ve burada il idaresinin meclisi, bölge hastahanesi ve şer'î mahkeme bulunuyordu. Ancak Hidiv İsmâil Paşa dö-nemine rastlayan 1871'de il merkezi Ben-hâ şehrine taşındı. Bugün Kalyûbiye iline (muhafaza) bağlı olan Kalyûb yaklaşık 100.000 (1996) nüfuslu bir şehirdir.

İslâm fetihlerinin Mısır'a ulaştığı 20 (641) yılında Amr b. Âs, Kalyûb'un girişi-ne bir köprü kurdu ve bu köprü'nün yar-dımıyla bölgedeki diğer şehirlerin fethini kolayca gerçekleştirdi. 549'da (1154) Fâ-tımî halifelerinden Zâfir-Bia'dâillâh, Kal-yûb bölgesini Nasr b. Vezîr Abbas es-San-hâci'ye iktâ etti. Seyyâh İbn Cübeyr, İs-kenderiye'den Kahire'ye giderken ziyaret ettiği Kalyûb'u (572/1176) gördüğü şehir-lerin en güzeli diye tanımlar. Kalyûb, ta-rih boyunca Kahire'ye gelen elçilerin şeh-re girmeden önceki son durakları olmuştur. el-Melikü'n-Nâsir Muhammed b. Ka-lavun'un emriyle 715 (1315) yılında Kal-yûb şehrinin merkez olduğu Kalyûbiye vilâyeti kuruldu. İbn İyâs'a göre Yavuz Sultan Selim'in elçileri, Hayır Bey ve Kadı Berekât b. Mûsâ tarafından Kalyûb'da karşılandı (*Târihu Mısır*, III, 109). Tarihçi-lerden İbn Dokmak (ö. 809/1407) ve Halîl b. Şâhin (ö. 873/1468), Kalyûb şehrinin bü-yük bir kısmının kendi dönemlerinde ha-rap durumda olduğunu söylerler (*el-İnti-şâr*, V, 47; *Zübdetü Keşfi'l-memâlik*, s. 32). Osmanlı Devleti'nin Mısır'ı topraklarını katmasıyla esasen Kahire-Şam güzergâ-hında bulunmasından dolayı önem taşı-yan Kalyûb, İstanbul-Kahire hattı üzerin-de daha önemli hale geldi. Hasan el-Vez-zân (Afrikalı Leon) buradan el-Hankah (*Vaşfü İfrîkiyye*, II, 234), İbn İyâs da Han-kâh-ı Siryakûs (*Bedâ'î'ü'z-zühûr*, V, 295-296) adıyla bahsederler.

Eserini Sultan Necmeddin Eyyûb'a it-haf eden Osman b. İbrâhim en-Nablûsî (ö. 685/1286 [?]) özellikle Kalyûb'un zenginli-ğini, bahçelerini, meyve ağaçlarını anlatır ve sultanın bu ağaçlardan yapılacak ke-simi şiddetle yasakladığını söyler. Daha sonra burada ekonomik durumla ilgili pek önemli bir hareket görülmez. 1804-

1805 yıllarında başı bozuk askerler tarafından yağma edilen Kalyûb'da 1825'te Kavalalı Mehmed Ali Paşa pamuk ipliği ve dokuma fabrikası, kışlalar ve bir menzil-hâne kurdu. Şehrin esas gelişmesi Şevâ-ribî ailesinin burayı imar etmeye başlama-sıyla gerçekleşti. Şevâribîler, Kalyûb'un en meşhur ailesidir ve nesepleri Hicaz'a da-yanır. XIII. yüzyılda Kalyûb'a yerleşen aile Osmanlı döneminde önemli idarî görev-lerde bulunmuş ve fertleri "şeyhü'l-Arab" unvanıyla anılmıştır. XIX. yüzyılın ikinci yarısında değişen ekonomik durumlar-dan faydalanan aile Kalyûb'daki bütün iş yerlerine, dolayısıyla ticarî hayata ve şeh-rin çevresindeki ziraata hâkim oldu. Ce-berti'nin 1798 yılı olaylarını anlatırken yazdığına göre Süleyman Mansûr eş-Şevâribî, Fransızlar'a karşı direnişçilerin ba-şına geçerek bir ayaklanma girişiminde bulunmuş ve onlar tarafından atıldığı ha-pishanede ölmüştür (*'Acâ'ibü'l-âşâr*, IV, 37-38). Ali Paşa Mübârek, Şevâribî ailesiy-le ilgili geniş bilgi verir.

Kalyûb'da bugün altı cami ve çeşitli tekkeler vardır. Bu camilerin en önemlisi 1724'te Ahmed eş-Şevâribî tarafından yenilenen Zeynebî Camii'dir. Diğerleri ise Sâlihîn, Ârifbillâh Sîdî Abdurrahman, Raî, Alâeddin ve Sîdî Avvâz camileridir. Ebû'l-Mekârim Abdüsselâm b. Sultan el-Mâce-rî ile Sîdî Avvâz'ın türbeleri de buradadır. Birçok âlim Kalyûbî nisbesiyle anılır; bun-ların en meşhuru Şâfiî fakihî Şehâbeddin el-Kalyûbî'dir.

BİBLİYOGRAFYA :

Es'ad b. Memmâtî, *Kavâninü'd-devâvîn* (nşr. Aziz Suryal Atıya), Kahire 1943, s. 205-206; İbn Cübeyr, *er-Rihle*, Beyrut 1384/1964, s. 18; İb-nü'l-Esir, *el-Kâmil*, XI, 191-192; Ebû Şâme, *Kitâbü'r-Ravzateyn*, IV, 147; İbn Müeyesser, *Ahbâ-ru Mısır* (nşr. Eymen Fuâd Seyyid), Kahire 1981, s. 40, 87, 110, 148; Osman b. İbrâhim el-Nablû-sî, *Kitâbü Lûma'i'l-kavânini'l-muğiyye fi devâ-vini'd-diğâri'l-Mişiyye* (nşr. C. Becker - Cl. Ca-hen, BEO içinde), XVI (1961), s. 48; Şeyhür-rab-ve ed-Dimaşkı, *Nuḥbetü'd-dehr fi 'acâ'ibi'l-ber-ve'l-bahr* (nşr. M. A. F. Mehren), St. Petersburg 1866, s. 231; İbn Dokmak, *el-İntişâr li-vâsitati 'ikdi'l-emşâr* (nşr. C. Vollers), Kahire 1309, V, 47-50; Kalkaşendî, *Şubḥu'l-a'sâ*, III, 303, 393-394, 399-400; Makrîzî, *el-Huṭat*, I, 74, 129; Halîl b. Şâ-hin, *Zübdetü Keşfi'l-memâlik*, Paris 1894, s. 32-34; İbn İyâs, *Bedâ'î'ü'z-zühûr*, V, 295-296; a.mlf., *Târihu Mısır*, Bulak 1311-12, II, 54, 109, 157, 197, 204; III, 109, 110, 170, 192, 206, 286, 303, 318; Hasan el-Vezzân, *Vaşfü İfrîkiyye*, II, 234; Cebertî, *'Acâ'ibü'l-âşâr* (Bulak), IV, 37-38; Ali Paşa Mübârek, *el-Huṭatü't-Tevfikîyye*, Bulak 1306, XIV, 114-119; Muhammed Remzî, *el-Kâ-mûsû'l-cogrâfi li'l-bilâdi'l-Mişiyye*, Kahire 1953, II, 19, 57-58; A. Richter, "Kalyûb", *İA*, VI, 143-144; a.mlf., "Kalyûb", *EP* (İng.), IV, 514-515.

EYMEN FUÂD SEYYİD

KALYÛBÎ

(الكاليوبي)

Ebû'l-Abbâs Şihâbüddin Ahmed b. Ahmed b. Selâme el-Kalyûbî (ö. 1069/1659)

Şâfiî fakihî.

Kahire yakınlarındaki Kalyûb köyünden-dir. Şemseddin er-Remlî ve Nûreddin el-Halebî'den ders aldı. Çağdaşları arasında Şâfiî fıkhnın otoritesi kabul edildi ve "Kü-çük Şâfiî" diye tanındı. Ezher âlimlerin-den olan Kalyûbî'nin talebeleri arasında İbrâhim b. Muhammed el-Birmâvî ve Ah-med b. Muhammed el-Bennâ gibi tanın-mış şahsiyetler vardır. 27 Şevval 1069 (18 Temmuz 1659) tarihinde vefat etti.

Eserleri. 1. *Hâşiyetü'l-Kalyûbî 'alâ Şerhi'l-Maḥallî 'ale'l-Minhâc*. Nevevî'nin *Minhâcü't-tâlibîn*'ine ait şerhin hâ-şiyesidir (I-II, Mekke 1305; Amîre el-Bu-rullus'nin hâşiyesiyle birlikte, I-IV, Kahi-re 1306, 1318). 2. *Kitâbü's-Şalavât. eş-Şalavâtü'l-behiyye 'alâ seyyidînâ Muḥammed ḥayrî'l-berîyye ve Risâle fi faẓli's-şalât 'ale'n-nebi* olarak da anılır (Kahire 1300). 3. *Hikâyâtün ğaribe ve 'acibe (Nevâdirü'l-Kalyûbî)*. W. Nassau Lees ve Mevlevî Kebîrûddin tarafından *Hikâyât ve ğarâib ve 'acâ'ib ve leṭâ'if ve nevâdir ve fevâ'id ve nefâ'is: The Book of Anecdotes, Marvels, Pleas-anties, Rarities and Useful and Pre-cious Extracts* adıyla yayımlanan (Cal-cutta 1272/1856, 1864; Cawnpore 1912) ve R. R. Khawam tarafından Fransızca'ya çevrilen (*Le fantastique et le quotidien*, Paris 1981) eserin çeşitli baskıları yapılmıştır (Kahire 1274, 1277, 1279, 1282, 1287, 1296, 1297, 1300, 1302, 1304, 1307, 1308, 1311, 1323, 1324, 1328, 1342, 1353). Oskar Rescher de *Die Geschichten und Anekdoten aus Qaljub's Nawâdir und Schirwânî's Nafhat el-Jemen* adlı ese-rinde bu kitaptan aldığı hikâyelerin Al-manca serbest bir tercümesini yapmıştır (Stuttgart 1920). 4. *et-Tezkire fi't-tib (el-Meşâbiḥü's-seniyye fi ṭibbi ḥayrî'l-berîyye)* (Mehdî b. İbrâhim'in *Muḥtaşaru Kitâ-bi'r-raḥme fi't-tib ve'l-hikme*'si ile birlikte, Kahire 1300, 1302, 1304; Abdülvehhâb eş-Şarânî'nin *Muḥtaşaru Tezkireti's-Süvey-dîsinin* kenarında, Kahire 1302, 1304, 1311; Kahire 1296, 1305). B. R. Sanguinet-ti, eserin ilk üç bölümünün Arapça metni-ni ve Fransızca tercümesini yayımlamış-tır ("Quelques chapitres de medecine et de thérapeutique arabes", *JA*, VI [1865],

s. 378-469; a.e., VII [1866], s. 289-328). 5. *Tuḥfetü'r-râğıb fî sîreti cemâ'a min (a'yâni) ehli'l-beyti'l-e'âtâ'ib* (Kahire 1307). Mısır'da kabirleri meşhur olan bazı Ehl-i beyt büyüklerinin biyografisini içeren eser Mehmed Zihni Efendi tarafından *Buğyetü't-tâlib* adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir (İstanbul 1332).

Kalyûbî'nin yazma halinde günümüze ulaştığı belirlenen diğer eserleri de şunlardır: *Hâşiye 'alâ Şerhi Ebî Şücâ' li'bn Kâsım el-Gazzî* (Ebû Şücâ' el-İsfahânî'nin *el-Muḥtaşar*'ına İbn Kâsım el-Gazzî'nin yaptığı şerhin hâşiyesidir); *Havâşin 'alâ Şerhi'l-Hatîb* (Hatîb eş-Sîrbînî'nin *el-İknâ' fî halli el-fâzi Ebî Şücâ'* adlı eserinin hâşiyesidir); *Hâşiye 'alâ Tuḥfeti't-tullâb* (Zekeriyâ el-Ensârî'nin *Tahrîru Tenkîhi'l-Lübâb*'ına yine kendisinin yaptığı *Tuḥfetü't-tullâb* isimli şerhin hâşiyesidir); *Menâsikü'l-hac*; *el-Aḥkâmü'l-muḥliṣa fî ḥukmi mâ'i'l-himmiṣa*; *eṭ-Ṭarîkatü'l-vâziḥa fî esrârî'l-fâtîḥa*; *el-Büdü'rü'l-münevvere fî mâ'rifeti'l-eḥâdişi'l-müştehire*; *Zabtu eḥâdişi'l-Câmi'i's-şâğır (Evrâk laṭife)* (Süyûtî'nin eserindeki hadislerin tahkikine dair bir çalışmadır); *Mî'râcü'n-nebî (es-Sîrâcü'l-vehhâc fî kıṣṣati'l-isrâ' ve'l-mî'râc, Kitâbü'l-Mî'râc veya Kitâb fî'l-isrâ' ve'l-mî'râc)*; *Ta'lik laṭif 'alâ küllin mine'l-isrâ' ve'l-mî'râci'l-münîf* (Necmeddin Muhammed b. Ahmed el-Gaytî'nin *Kıṣṣatü'l-mî'râc* adlı eserinin şerhidir); *Kitâbü Hikâyât* (bazı şahsiyetlerin hayat hikâyelerinin anlatıldığı eser *Kitâbü'n-Nevâdir*'den farklıdır); *Risâle fî mâ'rifeti esmâ'i'l-bilâd ve 'urûdihâ ve eṭvâlihâ ve inḥirâlihâ*; *el-Hidâye mine'd-dalâle fî mâ'rifeti'l-vaḳt ve'l-kible min [bi-] ḡayri âle*; *Cedvelü esmâ'i'l-kevâkib ve meṭâli'ihâ ve eb'âdihâ ve meḳâdirihâ ve derecâtiḥâ*; *Risâle fî 'ilmi'l-mikât*; *Risâle fî'l-evkât ve'l-mevâsim ve't-tevki'ât* (Kıbtî takvimi esas alınarak düzenlenmiştir); *Muḳaddime fî'l-fuṣûli'l-erba'a ve evkâti's-şalavât ve âhiri'l-leyl ve ciheti'l-kible bi-ḡayri âle*; *Muḳaddime sehle fî 'ilmi'l-vaḳt ve'l-kible*; *Melâḥim* (Rûmî, Kıbtî ve Arabî yılbaşının tesbitine ve mevsimlere ilişkindir); *Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Âcurrûmiyye (el-Fevâkihü's-seniyye 'alâ Şerhi'l-Âcurrûmiyye*; İbn Âcurrûm'un eseri üzerine Hâlid b. Abdullah el-Ezherî'nin hazırladığı şerhin hâşiyesidir); *Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Ezheriyye* (Hâlid b. Abdullah el-Ezherî'nin *el-Muḳaddimetü'l-Ezheriyye*'sine yine kendisinin yaptığı şer-

hin hâşiyesidir); *Risâle fî 'ilmi'l-ḥurûf ve şerhi'l-evfâki's-seb'a (Risâle fî 'ilmi'l-harf ve'l-vefk)*; *Fezâ'ilü Mekke ve'l-Medîne ve Beyti'l-maḳdis ve şey' min tâ-rîhiḥâ*; *en-Nübzetü'l-laṭife fî beyâni maḳâşidi'l-Hicâz ve me'âlimihi's-şerife*; *Ta'bîri'l-menâmât*; *Hâşiye 'alâ Şerhi İsâgücü* (Zekeriyâ el-Ensârî'nin *İsâgücü* şerhinin hâşiyesidir); *Kitâbü'l-Mücerrebât* (bu eserlerin yazma nüshaları için bibliyografyadaki kataloglara bk.).

BİBLİYOGRAFYA :

Muhibbî, *Hulâşatü'l-eşer*, I, 175; İbnü'l-Gazî, *Divânü'l-İslâm* (nşr. Seyyid Kesrevî Hasan), Beyrut 1411/1990, IV, 21-22; L. Leclerc, *Histoire de la médecine arabe*, Paris 1876, II, 303; Pertsch, *Gotha*, III, 87-88; Bahâ Ahmed el-Meyhî - Muhammed el-Biblâvî, *Fihristü'l-kütübî'l-'Arabiyyeti'l-maḥfûza bi'l-Kütübḥâneti'l-Hidviyye*, Kahire 1305-1309, II, 181, 199, 205; III, 223; IV, 46; V, 30, 303, 318, 328-329, 367, 372; VI, 9-10, 40, 126, 210-211; VII/2, s. 519; Ahlwardt, *Verzeichnis*, V, 178-179; Serkis, *Mu'cem*, II, 1525-1526; Philip K. Hitti v.dğr., *Descriptive Catalog of the Garrett Collection of Arabic Manuscripts in the Princeton University Library*, Princeton 1938, s. 218, 220-221, 249, 431, 637; Brockelmann, *GAL*, II, 478-479; *Suppl.*, II, 492-493; a.mlf., "al-Kalyûbî", *IE²* (İng.), IV, 515; *Fihrisü'l-Hizâneti'l-Teymûriyye*, Kahire 1947, II, 189, 426; Karatay, *Arapça Basmalar*, s. 92; Muhammed Es'ad Tales, *el-Keşşâf 'an maḥtûṭâtî ḥazâ'ini kütübî'l-evkâf*, Bağdad 1372/1953, s. 217; Fuâd Seyyid, *Fihrisü'l-maḥtûṭât*, Kahire 1380/1961, I, 100, 245, 249, 271, 288; III, 64, 109, 190; Hânabâ, *Fihrist-i Kitâb-hâ-yi Çâpi-yi 'Arabî*, Tahran 1344 ḥş., s. 967; I. Krachkovsky, *Târîhu'l-edebi'l-coğrafiyyi'l-'Arabî* (trc. Selâhaddin Osman Hâşim), Kahire 1965, II, 730; A. G. Ellis, *Catalogue of Arabic Books in the British Museum*, London 1967, I, 150, 732; R. Mach, *Catalogue of Arabic Manuscripts (Yahuda Section) in the Garrett Collection Princeton University Library*, Princeton 1977, s. 38, 125, 131, 382, 431; D. A. King, *Fihrisü'l-maḥtûṭâtî'l-'İlmiyyeti'l-maḥfûza bi-Dâri'l-kütübî'l-Miṣriyye*, Kahire 1981-86, I, 61, 75, 171, 342, 401, 415, 485, 489, 576, 580; II, 285-287; Ahmed İsâ, *Mu'cemü'l-eṭṭebbâ'*, Beyrut 1402/1982, s. 101-102; Âyide İbrâhim Nusayr, *el-Kütübü'l-'Arabiyyetü'lletî nüṣiret fî Miṣr beyne 'âmey 1900-1925*, Kahire 1983, s. 279; H. L. Gottschalk v.dğr., *Catalogue of the Mingana Collection of Manuscripts*, Zug 1985, IV, 74, 76, 181, 293-294; *el-Münṭehab mine'l-maḥtûṭâtî'l-'Arabiyye fî'l-Haleb*, Beyrut 1407/1986, s. 392; R. Mach - E. L. Ormsby, *Handlist of Arabic Manuscripts*, Princeton 1987, s. 358; E. Fendik, *İktifâ'ü'l-kanûs*, Kum 1409, s. 100, 156, 225, 226, 228, 385; Yûsuf Zeydân, *Fihrisü maḥtûṭâtî Câmî'ati'l-İskenderiyye*, Kahire 1995, II, 287, 342; Cemil Akpınar v.dğr., *Osmanlı Astronomi Literatürü Tarihi*, İstanbul 1997, I, 297-299; Ekmeleddin İhsanoğlu v.dğr., *Osmanlı Matematik Literatürü Tarihi*, İstanbul 1999, I, 141-142; O. Rescher, "Verbesserungen und Bemerkungen zur Kalkuttaer Ausgabe von Qaljubî's nawadir", *ZDMG*, LXXIII (1919), s. 213-219.

CENGİZ KALLEK

KAM

Eski Türkler'de şaman da denilen dinî, sihrî, mistik bir otoriteyi temsil eden kişi (bk. ŞAMANİZM).

KAM, Ömer Ferit
(1864-1944)

Son dönem şairlerinden, düşünür ve yazar.

10 Ocak 1864'te İstanbul Beylerbeyi'nde doğdu. II. Abdülhamid'in harem doktoru olan Ahmed Muhtar Paşa'nın oğludur. Beylerbeyi Rüşdiyesi'ni bitirince babasının arzusuna uyarak Mekteb-i Mülkiyye-i Şâhâne'ye kaydolduysa da bir yıl sonra bu okulu bırakıp Mekteb-i Hukuk'a girdi, ancak babasının ölümü üzerine ikinci sınıfta okulu terketti. Yarım kalan öğrenimini özel hocalardan ders alarak tamamlamaya çalıştı, bu arada Arapça, Farsça ve Fransızca öğrendi. Ayrıca geniş bir hadis kültürüne sahip olduğu belirtilmektedir (Levend, s. 23). Kendi ifadelerinden anlaşıldığına göre (a.g.e., s. 19) ilim ve irfanından en çok faydalandığı kişi, dönemin ilim adamlarından olup bir ara matbuat müdürlüğü de yapmış bulunan şair Mehmed Nüzhet Efendi'dir.

Ömer Ferit, 1887'de Bâbiâli Tercüme Odası'nda mütercim olarak göreve başladı. 1888'de Beylerbeyi Rüşdiyesi'nde Fransızca muallimi oldu. Ayrıca cami derslerine katılarak geleneksel ilimlerde öğrenimini devam ettirdi ve 1905'te Mustafa Âsım Efendi'den icâzet aldı. Aynı yıl, İran'ın İstanbul sefiri Rızâ Dâniş Han'ın Lahey Barış Konferansı münasebetiyle yazdığı bir şiiri Türkçe'ye çevirdiği için İran hükümeti tarafından kendisine Şîr-i Hurşid nişanı verildi. Bu arada dinî, fikrî ve felsefî konularda hayatı boyunca devam ettireceği okuma ve araştırma faaliyetine girişti. *Sırat-ı Müstakim* ve *Sebilürreşad* dergilerinin ilk ve sürekli yazarlarından olan Ömer Ferit, 1913'te dergi adına "Avrupa ahvâlini tettebbu ve ulemâ ve felâsife ile te'sis-i muârefe" için Avrupa'ya gönderildi. Bu seyahatin intibahatını "Avrupa Mektupları" başlığıyla *Sebilürreşad*'ın X ve XI. ciltlerinde yayımladı. 1914'te Dârülfünun'da Mehmed Âkif'in yerine Türk edebiyatı müderrisliğine, 1917'de Süleymaniye Medresesi'nde felsefe-i umûmiyye tarihi müderrisliğine, 1919'da Dârü'l-hikmeti'l-İslâmiyye